

דבר העורכת

שלום רב,

בית השן הראשון הידוע לנו נבנה בימי אחאב "ויותר דברי אחאב וכל אשר עשה, ובית השן אשר בנה, וכל הערים אשר בנה הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל" (מלכים א' כ"ב 39). על-פי התיאור המקראי, בית השן היה אחד ממפעליו החשובים של המלך הנודע, אך למרות זאת אין ידיעה ודאית כיצד נראה. ניתן רק להניח שמדובר בבניין גדול, גבוה ומפואר. מתקופת המקרא עבר הביטוי "בית השן" או "מגדל השן" גלגולים רבים, עד שבסופו של דבר התקבל גם בשאר העולם כדימוי ציורי למוסד לימודי מפואר אך מנותק, שיושבים בו חוקרים ועוסקים במחקריהם מבלי לראות את הקורה במציאות שמחוץ לכותליהם.

מהו תפקידם המוצהר של אנשי מגדל השן בישראל? להצמיד את המדינה להישגים טכנולוגיים ומדעיים? לעסוק במחקר בסיסי? לייצר אנשי מקצוע? בהחלט, אך במקביל חשוב שקולם של אנשי האקדמיה יישמע מעת לעת גם בנושאים חברתיים-סביבתיים, הנוגעים לכאן ולעכשיו שבחוץ.

מאז ומעולם היו מערכות היחסים בין הקהילייה המדעית, השלטון והחברה מורכבות, וכחלק מהמורכבות הזו נוטה לפרקים מגדל השן להיות מסוגר עד מאוד. מגדל השן אינו רק דימוי למקום מסוגר, אלא גם דימוי למקום גבוה ומורם, שהמציאות שמחוץ לו נשקפת ממנו בבהירות רבה. אחד המראות הנצפים ממגדל הוא הקשר בין הסביבה לאדם. אם רק ירצה בכך, יש ביכולתו של שוכן המגדל לצאת ממנו ולתת יד לשיפור המצב.

חברה ואיכות הסביבה אחוזות זו בזו. קשר הדוק מתקיים בין המצב הכלכלי-חברתי של אוכלוסיות חלשות לבין המצב הירוד של הסביבה שהן חיות בה - סביבה מייצרת אדם לא פחות משאדם מייצר סביבה. חלפו שנים רבות מאז שמילות השיר "נלבישך שלמת בטון ומלט" היו נר לרגלינו. במדינה כה צפופה כישראל יש לשמירה על שטחים פתוחים חשיבות חברתית רבה. לא במקרה מוקמים פארקים וריאות ירוקות בערים חזקות מבחינה כלכלית וחברתית, כדוגמת רעננה, הרצליה וכפר סבא. גם מיקומם של אתרים לסילוק פסולת תעשייתית, כמו האתר ברמת חובב, הוא תולדה של החלטה חברתית.

לא תמיד ההשלכות של החלטות פוליטיות על איכות הסביבה ניכרות לעין. למשל, מטרתה המוצהרת של הרפורמה בחוק התכנון והבנייה היא קיצור וייעול הליכי בנייה ועידוד צמיחה ופיתוח (או במילים אחרות, לאפשר לכל אזרח לסגור את המרפסת ולהוזיל את מחירי הנדל"ן). אך למעשה, יש לה השלכות נרחבות מבחינת איכות הסביבה והחברה כאחד. במסגרת הרפורמה יורחבו סמכויות הוועדות המקומיות לתכנון ולבנייה ויצומצמו סמכויות הוועדות המחוזיות. שינוי במבנה מערכת התכנון המרכזית, הרכבן החדש של הוועדות, וקיצור הליכים - כל אלה יביאו להסרת מערכת האיזונים והבלמים שהתקיימה עד כה. תהיה לכך השפעה מכרעת על דמותה של מדינת ישראל בעתיד. אחת ההשלכות היא הגדלת הפערים באיכות החיים בין הפריפריה למרכז, ובעצם בין אוכלוסיות חלשות לחזקות.

לא ייתכן שיתקבלו בישראל החלטות הרות גורל כרפורמה בחוק התכנון והבנייה, העוסקות בגורלם של השטחים הפתוחים ושיש להן השלכות חברתיות משמעותיות, וקולם של מומחים, אנשי אקדמיה, כמעט שאינו נשמע. רדו ממגדל השן!

קריאה מהנה

ענת מדמוני